

Рассмотрено право как результат означивания, называния вещей, предметов, явлений, действий, событий, фактов, объектов, субъектов и т. д. правовой реальности, а также как сам речевой процесс, представляющий непрерывность связи право-адресанта и право-адресата.

The law is examined as a result marking, naming things, subjects, phenomenon, actions, events, facts, objects, individuals, etc. of a legal reality, and also as speech process that is continuous communication between a law-senders and a law-recipients.

УДК 342.56(477)

М. Й. Вільгушинський

ВЗАЄМОДІЯ СУДІВ З КАБІНЕТОМ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ: ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ

Розглянуто базові нормативно-правові питання взаємодії судів з Кабінетом Міністрів України. Показано значення та роль судів у становленні сучасної правової системи держави.

Сьогодні визначальним постає питання з'ясування процедури та форми взаємодії органів судової влади з Кабінетом Міністрів України, що не знайшло належного висвітлення в науковій літературі. Тим більше, що такі відносини відбуваються рівною мірою як з боку судів стосовно Кабінету Міністрів України, так і з боку Кабінету Міністрів України щодо судів.

Слід зазначити, що цією проблемою опікувались такі вітчизняні дослідники, як В. Маляренко, А. Селіванов, В. Серьогін, В. Смородинський, О. Ярмиш та інші вчені. Однак певні питання означеної взаємодії залишилися недослідженими. Тому метою статті є встановлення особливостей взаємодії органів судової влади з Кабінетом Міністрів України.

Здебільшого ця дослідницька проблема набуває актуальності через те, що Кабінет Міністрів України сьогодні є однією з найважливіших ланок у державному механізмі, що шляхом взаємодії з органами судової влади здійснює вплив на політичний та економічний стан держави. Розглянемо відносини між цими державними органами, виходячи з того, що Конституція України [1] й законодавство України визначають юридичний статус Кабінету Міністрів України.

Як відомо, згідно зі ст. 113 Конституції України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Тому він як забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України, так і вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а також, серед інших завдань, здійснює

заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю тощо (ст. 116). Саме останні завдання Кабінету Міністрів пов'язані з потребою його взаємодії з органами судової влади. Більше того, організаційні питання з реалізації вказаних завдань у складі Кабінету Міністрів України виконує Секретаріат, у складі якого діють Департамент інформації та комунікацій з громадськістю та Департамент юридичного забезпечення.

Структурні підрозділи відповідно до основних завдань та з питань, що належать до їх компетенції, сприяють взаємодії Кабінету Міністрів України з об'єднаннями громадян, міжнародними організаціями, засобами масової інформації тощо. І хоча О. Н. Ярмиш і В. О. Серьогін зазначають, що «координація діяльності уряду з судами базується на невтручанні у відправлення правосуддя і визнанні незалежності суду. Тому взаємодія уряду з судовими органами обмежується формуванням Державного бюджету, забезпеченням діяльності суддів і виконанням судових рішень» [2, с. 273], сфера взаємодії судів та Кабінету Міністрів України дещо ширша. Зокрема, як зазначається у статті «Взаємовідносини органів публічної влади із судовими органами», взаємодія судових органів з органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування полягає, у першу чергу, в організаційному забезпеченні діяльності судів (матеріально-технічне, кадрове, інформаційно-правове забезпечення, забезпечення виконання судових актів), що здійснюється Міністерством юстиції України, Міністерством юстиції Автономної Республіки Крим і управліннями юстиції на місцях. Крім того, при здійсненні правосуддя з кримінальних справ суди функціонально взаємодіють з органами досудового слідства, що діють в органах внутрішніх справ, Служби безпеки, а також з Державною пенітенціарною службою України [3].

Зокрема, Міністерство внутрішніх справ України забезпечує охорону приміщень судів і громадського порядку під час здійснення правосуддя, здійснення спеціальних заходів щодо гарантування особистої безпеки суддів та членів їх сімей, а також охорону майна, що їм належить (у тому числі шляхом видачі суддям зброї та інших засобів індивідуального захисту, встановлення сучасних засобів охоронної сигналізації у приміщеннях, в яких проживають судді та їх сім'ї).

Для з'ясування основних моментів зазначеної взаємодії слід піддати більш глибокому аналізу закони України «Про судоустрій і статус суддів» [4] і «Про Кабінет Міністрів України» [5] та приклади їх реалізації.

Так, Закон України «Про Кабінет Міністрів України» визначає всього декілька основних повноважень Кабінету Міністрів України щодо органів судової влади. Зокрема, Кабінет Міністрів України:

– здійснює заходи щодо забезпечення виконання судових рішень органами виконавчої влади та їх керівниками у сферах

правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина;

- створює умови для вільного розвитку і функціонування системи юридичних послуг та правової допомоги населенню;

- здійснює заходи щодо забезпечення функціонування системи безоплатної правової допомоги;

- забезпечує фінансування видатків на утримання судів у межах, визначених законом про Державний бюджет України, та створює належні умови для функціонування судів та діяльності суддів;

- організовує фінансове і матеріально-технічне забезпечення діяльності правоохоронних органів, соціального захист працівників зазначених органів та членів їхніх сімей;

- приймає рішення щодо забезпечення представництва інтересів Кабінету Міністрів України під час розгляду справ у Конституційному Суді України (п. 3 ч. 1 ст. 20).

Взаємодія судів з Кабінетом Міністрів України на виконання норми Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [5] щодо забезпечення виконання судових рішень органами виконавчої влади та їх керівниками у сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина опосередковано здійснюється Державною виконавчою службою, обов'язками якої є узагальнення роботи з питань виконання судових рішень; своєчасне, повне і неупереджене примусове виконання рішень судових і несудових органів, перелік яких передбачений ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» [6]; безпосереднє виконання підвідомчими органами рішень судів та інших органів тощо.

Що стосується фінансування видатків на утримання всіх судів в Україні, то воно здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету. Це прямий результат взаємодії Кабінету Міністрів України з органами судової влади. Так, суди загальної юрисдикції фінансуються згідно з кошторисами і щомісячними розписами видатків, затвердженими відповідно до вимог Закону «Про Державний бюджет України» на відповідний рік (приміром, Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» [7]), у межах річної суми видатків, передбачених Державним бюджетом України на поточний фінансовий рік, у порядку, встановленому Бюджетним кодексом України. Бюджетні призначення на утримання судів належать до захищених статей видатків Державного бюджету України. Функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності судів здійснюють: Конституційний Суд України, Верховний Суд України, вищі спеціалізовані суди – щодо фінансового забезпечення діяльності цих органів; Державна судова адміністрація України – щодо фінансового забезпечення діяльності всіх інших судів загальної юрисдикції, діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України,

органів суддівського самоврядування, Національної школи суддів України та Державної судової адміністрації.

Порядок представництва інтересів Кабінету Міністрів України під час розгляду справ у Конституційному Суді здійснюється відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України» [8]. Так, інтереси Кабінету Міністрів у Конституційному Суді України представляє уповноважений Кабінетом Міністрів член Кабінету Міністрів. При цьому член Кабінету Міністрів погоджує та уточнює правову позицію Кабінету Міністрів із Прем'єр-міністром або за його рішенням з Першим віце-прем'єр-міністром, а участь у розгляді справи в Конституційному Суді України за рішенням Прем'єр-міністра можуть брати інші члени Кабінету Міністрів або керівники центральних органів виконавчої влади (§ 140 Регламенту).

Взагалі слід зазначити, що Регламентом Кабінету Міністрів України передбачені правила і порядок підготовки матеріалів на вимогу Конституційного Суду України (§ 141); виконання рішення Конституційного Суду України (§ 142); представництво інтересів Кабінету Міністрів (§ 143), підготовка матеріалів (§ 144); моніторинг розгляду справ (§ 145); виконання рішення суду (§ 146) у відносинах із судами загальної юрисдикції, а також захист прав та інтересів України (§ 147); представництво України в Європейському суді з прав людини (§ 148) у відносинах із закордонними юрисдикційними органами.

У свою чергу, в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [4] окреслені наступні найважливіші положення взаємодії органів судової влади з Кабінетом Міністрів України:

– Пленум вищого спеціалізованого суду приймає рішення про звернення до Верховного Суду України про направлення конституційного подання щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України ... (п. 4 ч. 2 ст. 36);

– народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, адвокати, нотаріуси не підлягають включенню до списків народних засідателів та списків присяжних (п. 4 ч. 2 ст. 59);

– у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, народним засідателям, присяжним за час виконання ними обов'язків у суді виплачується винагорода. Їм відшкодовуються витрати на проїзд і наймання житла, а також виплачуються добові. Зазначені виплати здійснюються територіальними управліннями Державної судової адміністрації України за рахунок коштів Державного бюджету України (ч. 1 ст. 62);

– народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, голови судів, їх заступники, секретарі судових палат, їх заступники,

члени Ради суддів України, Вищої ради юстиції, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, а також посадові особи з дисциплінарним стягненням не можуть бути призначені до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ч. 6 ст. 93);

– у відносинах із Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік у межах повноважень, визначених Законом, суди представляє Державна судова адміністрація України (п. 1 ч. 1 ст. 146).

Слід зазначити, що такий вид взаємодії судів з Кабінетом Міністрів України, як прийняття Пленумом Вищого спеціалізованого суду України того чи іншого рішення про звернення до Верховного Суду України про направлення конституційного подання щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, відбувається за потребою з'ясування невідкладних питань з проблем судової діяльності. Такою, наприклад, є Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про звернення до Верховного Суду України про направлення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо офіційного тлумачення положень Кримінально-процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України в контексті зі статтею 55 Конституції України» [9], за якою для з'ясування були представлені питання про те, «за правилами якого виду судової юрисдикції (кримінальної чи адміністративної) підлягають розгляду заяви, предметом оскарження в яких є бездіяльність органів дізнання, слідства та прокуратури під час розгляду заяв чи повідомлень про злочини» та «який порядок розгляду судами відповідної категорії справ, якщо така процедура безпосередньо не передбачена в процесуальному кодексі».

Інші види взаємодії органів судової влади з Кабінетом Міністрів України за Законом України «Про судоустрій і статус суддів», на нашу думку, достатньо широко розкриті в науковій літературі. Разом із тим саме в останній час викриваються також і проблемні питання з означеної взаємодії. Деякі з них викладені у Зверненні Ради суддів України до органів державної влади щодо необхідності забезпечення державного захисту суддів та працівників апарату судів. Це, на думку Ради суддів України, «формальні гарантії незалежності суддів, ефективний, а не декларативний державний захист суддів, членів їх сімей та працівників апарату судів» [10]. Такий стан обставин пояснюється недостатнім фінансуванням заходів державного захисту суддів і працівників апарату судів та недостатністю заходів забезпечення охорони громадського порядку, безпеки суддів і працівників апарату судів, а також учасників судового розгляду.

На нашу думку, з цього приводу дієвим елементом посилення взаємодії органів судової влади та Кабінету Міністрів України слід вважати висунуті Кабінетом Міністрів України Радою суддів України

пропозиції із: вжиття невідкладних заходів стосовно належного виконання вимог закону щодо фінансування заходів забезпечення державного захисту суддів та працівників апарату судів, в тому числі фінансового забезпечення діяльності відповідних правоохоронних органів; визначення видатків на фінансування у повному обсязі заходів забезпечення безпеки та соціального захисту суддів і працівників апарату судів під час розробки проектів законів України про Державний бюджет України на відповідний рік; підтримки розробленого Радою суддів України проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення державного захисту суддів та працівників апарату судів».

Наприкінці слід зазначити, що базові Конституція України та законодавство України, що регламентують організацію та діяльність органів судової влади в державі, у достатній мірі містять основні елементи забезпечення відносин Кабінету Міністрів України та судів, хоча дослідження, з огляду на судову реформу, за своєю актуальністю потребує подальшого розвитку. Певна проблема сьогодні полягає у недотриманні на практиці органами виконавчої влади, підлеглими Кабінету Міністрів України, окремих норм і положень нормативно-правових актів, що мають забезпечувати належний рівень означеної взаємодії.

Список літератури: 1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 2. Яриш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / О. Н. Яриш, В. О. Серьогін ; за заг. ред. Ю. М. Тодики. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2002. – 672 с. 3. Взаємовідносини органів публічної влади із судовими органами [Електронний ресурс] / Сайт «Юридичні послуги Online». – Режим доступу: http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/dergh_bud/97.php. 4. Про суудоустрій і статус суддів : закон України від 07.07.2010 № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–42, 43, 44–45. – Ст. 529. 5. Про Кабінет Міністрів України : закон України від 07.10.2010 № 2591-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 9. – Ст. 58. 6. Про виконавче провадження : закон України від 21.04.1999 № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст. 207. – В ред. закону України від 02.10.2012 № 5411-VI. 7. Про Державний бюджет України на 2013 рік : закон України від 06.12.2012 № 5515-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 97. – Ст. 3903. 8. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 54. – Ст. 2180. 9. Про звернення до Верховного Суду України про направлення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо офіційного тлумачення положень Кримінально-процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України в контексті зі статтею 55 Конституції України : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 24.06.2011 № 4 // Закон і бізнес. – 06–12.08.2011. – № 32 (1019). 10. Звернення Ради суддів України до органів державної влади щодо необхідності забезпечення державного захисту суддів та працівників апарату судів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.court.gov.ua/22474>. – 21.12.2012.

Надійшла до редколегії 17.12.2012

Рассмотрены базовые нормативно-правовые вопросы взаимодействия судов с Кабинетом Министров Украины. Показаны значение и роль судов в становлении современной правовой системы государства.

Basic standard-legal basis interplays of courts with Cabinet Council of Ukraine are considered. Meaning and a role of courts in formation of the modern system of law of the state is demonstrated.

УДК 342.5

І. М. Жаровська

ПРАВОВА ПРИРОДА НАРОДОВЛАДДЯ

Висвітлено аспекти правової природи народовладдя з точки зору механізму відносин «суб'єкт – об'єкт» державної влади і народу. Визначено вплив засобів прямого і опосередкованого народовладдя на державно-владні відносини у сучасному суспільстві.

Влада як соціальна категорія передбачає вольові відносини керівного впливу та підпорядкування. Водночас «поняття влади як соціального явища вчені вважають передумовою у вивченні будь-яких державно-правових явищ» [1, с. 5]. Сучасні демократичні держави декларують принцип народовладдя, або по іншому влади народу як способу здійснення державної влади.

Останнім часом у науковій літературі з'явилася значна кількість наукових праць, присвячених проблемам державної влади. Теоретичні аспекти проблеми влади та її ролі в соціальному бутті розглянуто у працях як політологів, так і юристів, серед них роботи Ю. Барабаша, В. Ковальчука, М. Козюбри, О. Ситника, Л. Шипілова та ін. Разом із тим, можна констатувати, що комплексного теоретичного аналізу правової природи народовладдя не проводилося.

Метою цієї статті є дослідження правової сутності народовладдя і механізму його здійснення у демократичних державах, встановити співвідношення об'єкта і суб'єкта влади у прямому і опосередкованому народовладді.

Структура державної влади – це ті компоненти, без яких вона не відбудеться. Такими є її суб'єкт, об'єкт, джерела і ресурси. Влада може здійснитися тільки за допомогою взаємодії суб'єкта влади та її об'єкта. Суб'єкт виражає свою волю відносно об'єкта через наказ (розпорядження, команду), що супроводжується загрозою санкції у разі його невиконання. Владні відносини слід розглядати за формулою окремого абстрактного співвідношення, що гіпотетично виникають між двома суб'єктами, де суб'єкт влади об'єднує всі можливості впливу на об'єкт, характерні для різних форм влади, а об'єкт влади допускає усі можливі форми підпорядкування суб'єктові влади. Джерелом влади суб'єкта (владна першооснова) можуть виступати його сила, краса, багатство, авторитет, закон, традиція, санкції. Природа, сутність народовладдя як правового

© Жаровська І. М., 2012